

ÓRIÁS-HEGYSÉG – A NÉV KÖTELEZ?

KAPUSI JÁNOS^a – BODÓ TAMÁS^b

Tóth Árpád Gimnázium, Debrecen

^akapusijanosa@totharpadgimnazium.com, ^bbodotamas@totharpadgimnazium.com

Iskolai tanulmányaink közös élménye lehet, amikor egy-egy ország, város vagy terület nevét ízlelgetve rádöbbenünk a névadás apropójára, a nevekben rejtőző információkra. Az igazi földrajzosok kapásból sorolják a híres helyeket és a nevek hátterét – vagy legalábbis megpróbálják –, de az Óriás-hegység felé tartó hosszú autóbuszút utolsó szakaszán már nyilvánvalóvá vált, hogy a kézenfekvőnek tetsző névmagyarozással tévúton járunk. Túracélpontunk területe nagyjából a Börzsönyével vethető össze. Legmagasabb pontjára, az 1603 méter magas Snežka csúcsára pillantva pedig elmondhatjuk, hogy minden szomszédunknál találnánk ennél magasabb pontokat. Az alapvető földrajzi paraméterekre tehát ezúttal nem számíthattunk.

A hely és a szelleme

Az Óriás-hegység (csehül Krkonoše, lengyelül Karkonosze, németül Riesengebirge) a csehek legendáriuma szerint a hegyek szelleméről (Krkonoš) kaphatta a nevét, aki védi a jót, bünteti a rosszat, közben pedig őrzi az erdők és a völgyek békéjét. Kirándulásunk során ugyan több helyen is láttunk utalást mesebeli, szakállas figurákra, a mi benyomásainkban jóval kevesebb a transzcendens elem: ahogy régen ez az óriás adta a vidék lelkét, úgy most a turisták adják – vagy épp veszik el azt, olvasattól függően.

A cseh–lengyel határon északnyugat–délkeleti irányban húzódó Szudéták legmagasabb tagja, az Óriás-hegység gránitos tömbje az egyik legmagasabbra emelkedett rögsödött hegység Közép-Európában. Prágától mintegy kétórányi autózással érkezünk meg a hegység lábánál fekvő városkák egyikébe, de csak a szűk, kanyargós, észak–déli irányú folyóvölgyeken áthaladva férközhetünk igazán közel a hegység legnépszerűbb túracélpontjaihoz. Mivel az Óriás-hegység a fővárostól északkeleti irányban nyújtózik, több megközelítési lehetőség is kínálkozik, de talán Vrchlabí és Trutnov felől tűnik legközvetlenebbnek az elérés, ezekről a településekről érhetjük el a fenti két túra kiindulópontjait, Malá Úpát és Špindlerův Mlýnt. A hegység nyugati kapuját Harrachov jelenti, középső részén pedig Pec pod Sněžkou síközpontja említhető. A gerinctúra a cseh–lengyel barátságútúra vonalán,

gyakorlatilag végig a határon halad. A lengyel oldalon a hegység meredeken lejt, a csillagtúrázáshoz kinézett települések – mint az általunk kiválasztott, közvetlenül a határ mellett elterülő Horní Malá Úpa – a hegyek lábához simulnak (1. ábra).

Átalakult falvak

A 21. században egyre kevesebb az olyan érintetlen hely, amit még nem alakított át valamilyen szinten az idegenforgalom. Közép-Európára pedig különösen igaz a megállapítás. Szinte minden hely, ahol természeti szépségek rejtőznek, már átesett egy bizonyos fokú turisztikai fejlesztésen, kiépült az az infrastruktúra, ami minden korcsoportnak és társadalmi rétegnek lehetővé teszi a szabadidő hasznos eltöltését.

Nem kivétel ez a vidék sem: a bányászat, a fakitermelés, majd az intenzívebbé váló mezőgazdaság révén átalakult tájat az utóbbi évtizedekben már a tömegetturizmus formálja a leglátványosabb módon. Az egykori családi gazdaságok megszűntek, legtöbbször már a családok is eltűntek az időközben síparadicsomokká vált falvakból. Szétszórva, apró házikókban szinte mindenhol panziók működnek, a faluközponti kisiskolák és templomok muzeális emlékké váltak. Hangulatos éttermek, sörfőzdék sorakoznak a főutcákon, közöttük kölcsönzők, ajándékboltok és turisztikai infópontok bújnak meg.

A szocialista iparosítás hatásait az utóbbi évtizedekben egy más típusú környezeti terhelés váltotta fel. A télen még sielőktől nyüzsgő kistelepüléseket nyárra túrázók, biciklisek és bringaszállító buszok (itt: cyklobusy) lepik el, a dinamikusan növekvő

1. ábra. Malá Úpa hangulatos fogadói (a szerzők felvételei)

látogatószám pedig óhatatlanul veszélyezteti a fajgazdagságukról ismert völgyek és rétek állapotát, noha a hegység mind a cseh, mind a lengyel oldalon nemzeti parki védelem alatt áll a múlt század közepe óta (2. ábra). Nem meglepő, hogy a természet védelmének, a jelölt ösvényeken maradásnak igen sok táblával igyekeznek érvényt szerezni, hiszen a két park – melyek területe UNESCO bioszféra rezervátum is – hozzávetőleg tízmillió látogatót fogad évente. Ennek fényében érthető, miért is ír a nemzeti park honlapja több mint harminc év civilizációs nyomásról.

Csúcstámadás

Az Óriás-hegység főgerince 1200–1400 méter magasságban, az országhatáron fut. Ebből emelkednek ki a lekerekített, lapos tetejű, kopárnak tetsző, tundra jellegű növényzettel borított csúcsok. Túránk a gerincen, hol erdőfoltokon, hol megtizedelt lejtőkön át vezetett, remek kilátással a hegyoldalban nyújtózó sípályákra és a lengyel kisvárosokra. A törpefenyvesből kiérve nemcsak a metsző szélre lettünk figyelmesek azonnal, hanem a Snežka (németül Schneekoppe, azaz Havas-csúcs) aszimmetrikus

2. ábra. Egyértelmű jelzések: nemzeti park területén járunk (a szerzők felvételei)

púpjára is, tetején az űrállomás díszleteire emlékeztető, meteorológiai állomással, kápolnával, postahivatallal és büfével kombinált épületegyüttessel (3. ábra). A kanyargó-lépcsőző ösvényen felfelé kapaszkodva a növényzet lassan elmaradt mellőlünk és csak a kopárság maradt. Meg a tömeg.

A hegység turistatérképein bejelölt gyalogos és biciklis túraútvonalak színes pókhálóját tanulmányozva egy fejlett túrakultúrával bíró, természeti értékeit becsben tartó vidék bontakozott ki előttünk – és valóban, nyári látogatásunk bármelyik napján kitehették volna a „Csehország megtelt” táblát. Bár több sílift is visz fel a csúcsra, és a túraösvények is jelentős forgalmat bonyolítanak, még így is meglepő volt számunkra a tetőn fesztiválhangulatban hömpölygő, piknikező, sörért és fagyíért kígyózó vagy éppen elheverve bámészkodó sokaság (4. ábra). A büfékbe lépve természetesen azonnal értelmet nyert a magassághoz illeszkedő árfekvés, valamint a korona és a zloty mellett az euró megjelenése.

3. ábra. A csúcs felé vezető ösvényen ritkán tapasztaltunk ekkora magányt (a szerzők felvétele)

A valódi kérdés az, hogy mekkora is lehet valójában egy hegycsúcs teherbírása? Saját harmincfős magyar kontingensünket – valamint az útközben „beazonosított” német és holland csoportokat is – beleértve aznap akár ezren is megmászhatták Csehország legmagasabb pontját. Persze, a panorámát élvezni vágyók nagyságrendje akár hízelgő is lehet, összevetve mondjuk a nyaranta és hétvége rendre túrhetetlenül zsúfolt Prágával, amihez utunk során szintén szerencsénk volt. Igaz, a két helyszín látogatóinak köre alig mutat valami átfedést.

Az Elba forrásvidéke

Az Óriás-hegységben eltöltött hét másik kiemelt túrája az Elba forrásvidékére vezetett a hegység nyugati felében. A forrás megközelítésére a szintén sí- és túraközpontként működő Špindlerův Mlýn-ből induló, az itt még csak pár méter széles Elbát kísérő utat választottuk. A Medvedínre közlekedő felvonó lenti állomásánál induló aszfaltos erdei sétaút nagyjából

4. ábra. Kicsit sci-fi: a csúcson fura épületegyüttes várja a tömeget (a szerzők felvételei)

négy kilométer után vált egyre feljebb kapaszkodó ösvénybe, közben pedig keresztezi a folyót, amelynek laposabb szikláin napozásra is cserélhetjük a túrakedvet.

A monumentálisnak tűnő félköríves sziklafalban (5. ábra) gyönyörködve a turistaút egy cikcakkos sziklalépcsőhöz vezet, ezen felkapaszkodva érünk ki a völgy fölé magasodó, enyhén futurisztikus vendégházhoz (Labská bouda). Innen már csak egy rövid séta innen a folyó forrása (ahogy a térképeken írják: Pramen Labe), ami egy picivel a cseh–lengyel határt adó kopár gerinc alatt, 1386 méteren található, és „dunai” mintára kőgyűrű jelöli (6. ábra).

Frissítés közben érdemes volt szemügyre venni a folyó menti települések címereiből álló gyűjteményt, az Elbát elsőként fogadó Špindlerův Mlýn címerétől a Hamburg után kiszélesedő tölcserőtkolat peremén épült Cuxhavenéig (7. ábra). A heraldikai tanösvényt és az alatta fekvő völgyet tanulmányozva egyszerre bontakozott ki előttünk a

5. ábra. Az egykori gleccservölgy mélyén ott siet az Elba (a szerzők felvételei)

6. ábra. Pihenő az Elba forrásánál (a szerzők felvételei)

7. ábra. Heraldikai „tanösvény”: középen az Elba kanyarog, a címerek közé behajló ágak a nagyobb mellékfolyókat jelölik (a szerzők felvételei)

8. ábra. Alig látszik: ez a sziklás vízesés engedi útjára az Elbát (a szerzők felvételei)

szülőcsatorna, ami az Elbát létrehozza. A forrás közelében azonnal egy sziklás vízeséssel (Labský vodopád) érkezik a meredek falú egykori gleccservölgybe a folyó (8. ábra), ahol összegyűjti az oldalról befutó patakok és a 140 méter magasból alázúduló Pančava-vízesés (Pančavský vodopád) vizét, majd a Fehér-Elbáét (Bilé Labe) is. A völgy alján már egy közel 20 méter széles völgyben folytatja több mint 1000 kilométeres útját a Cseh-medence, majd a német nagyvárosokon át az Északi-tenger felé.

A forrástól már csak pár perc kikapaszkodni a kopár törmelékes gerincre, ahonnan egyik irányban az Elba völgyfőjét, másikban a lengyel oldal tekintélyt parancsoló sziklafalait és apró tengerszeméit látni (9. és 10. ábra). Furcsa belegondolni, hogy lényegében egész nap egy vízválasztó gerincén sétáltunk, hiszen az északi oldalról lefutó vízfolyások már a Balti-tenger vízgyűjtőjéhez tartoznak.

Az Óriás-hegység túraútvonalainak végigjárása mellett szintén izgalmas lehet a hegység déli előterében megbúvó, egész napos kalandokkal kecsegtető sziklaerdők (pl. Cseh Paradicsom, Adršpach) meglátogatása is. Ezek a megkapó sziklaalakzatokból álló

9. ábra. Az Elba-forrás fölötti gerincen (a szerzők felvétele)

9. ábra. Az Elba-forrás fölötti gerincen (a szerzők felvétele)

látványosságok a hegységtől nagyjából egyórányi autóútra fekszenek és remek programot kínálnak a kirándulóknak, nyáron azonban ezeknél a célpontoknál is sok természetjáróval kell számolni.

Irodalom

Csehország természet-, tájvédelmi területei III. – Óriás-hegység (Krkonoše) Nemzeti Park <http://nemcsak-praga.blogspot.hu/2013/10/csehország-termeszt-tajvedelmi.html>

Krkonoše Nemzeti Park <http://www.krnap.cz/krkonose-clovek-a-priroda/>

Malá Úpa (Sněžka) <https://www.turistika.cz/trasy/horni-mala-upasnezka/detail?forceLayout=screen>

Špindlerův Mlýn (Elba-forrás) <https://www.region-krkonose.cz/turisticke-zajimavosti/zajimava-mista/pramen-labe/>; <http://www.pramen-labe.cz/cs/vylety-z-okolnich-mest/vylet-spindleruv-mlyn/spindleruv-mlyn-pesky-varianta1.html>

A kirándulás a TÁG ODK túramozgalmának keretében valósult meg.

A TANÍTÁSHOZ AJÁNLJUK

Feladatok

1. Keresd meg az atlasz és az internet segítségével a fent bemutatott hegységet!
2. Hogyan keletkezett a hegység? Mely képződmények utalnak az egykori eljegesedésre?
3. Készítsd el az atlasz térképe vagy a Google Föld program segítségével az Óriás-hegység keresztmetszetének rajzát! Ábrázold a hegység növényzetét a keresztmetszeten!
4. Hogyan alakultak át a leírásban olvasható tájak az elmúlt évtizedekben?
5. Gyűjtsétek össze a turizmus pozitív és negatív hatásait! Említsetek földrajzi, környezeti, gazdasági, társadalmi és kulturális hatásokat is! Készítsetek abból gondolattérképet!
6. Kövessétek az Elbát a forrásától a torkolatáig! Hasonlítsátok össze az Elbát más jelentős európai folyókkal (pl. Duna, Rajna)!
7. Gyűjtsétek az útleírás címéhez hasonló beszédes földrajzi neveket! Olyan helyeket keressetek, amelyek nevének jelentését is ismeritek! Próbáljatok minél változatosabb listákat készíteni (pl. országok, települések, hegységek, tavak egyaránt szerepeljenek)!

A 2018-19. TANÉVBEN INDULÓ FÖLDRAJZI TANÁRTOVÁBBKÉPZÉSEK A HAZAI EGYETEMEKEN

Intézmény	Továbbképzés címe	Óra-szám	Célközönség	A. ¹	Tervezett időpont	Felelős személy
ELTE TTK FFI Földrajz szakmódszertani csoport	Földrajzi tudásszerzés tevékenykedtető módszerekkel szakmódszertani kontakt képzés (alapítási engedélyszám: 107-76/2016)	30	földrajztanárok, mentortanárok, szakértők, szaktanácsadók	igen	2018. szeptember-október	Dr. Makádi Mariann 1117 Budapest, Pázmány P. sétány 1/c. +361/3702500/8196 makadim@caesar.elte.hu http://geogo.elte.hu/images/Felhivas_tanartovabbkepzes_2018.pdf
ELTE TTK FFI Földrajz szakmódszertani csoport	Online együttműködések és tartalom-előállítás a földrajztanításban (blended képzés)	30 (16+14)	földrajz-, természettudomány-, környezet-tan-tanárok	nem	2018. október–november	Dr. Makádi Mariann 1117 Budapest, Pázmány P. sétány 1/c. +361/3702500/8196 makadim@caesar.elte.hu
ELTE TTK FFI Földrajz szakmódszertani csoport	Tanulási stratégiák és technikák a természettudományos tantárgyakban (tanulásmódszertani blended képzés)	30 (20+10)	természettudományos tárgyakat (földrajz, fizika, biológia, kémia) tanító tanárok	fo-lyamat-ban	2019. február–március	Dr. Makádi Mariann 1117 Budapest, Pázmány P. sétány 1/c. +361/3702500/8196 makadim@caesar.elte.hu
PTE Földrajzi Intézet	Korszerű földrajzi ismeretek és oktatási módszerek	30	általános iskolai földrajztanár középiskolai földrajztanár, tanító (természetismeret specializáció)	fo-lyamat-ban	2018-19. őszi és tavaszi félévekben is	Dr. M. Császár Zsuzsanna 7624 Pécs, Ifjúság útja 6. +3672/503-600/24279 cszsuzsa@gamma.ttk.pte.hu
PTE Földrajzi Intézet	Térképészet, távérzékelés, geoinformatika az általános- és középiskolai oktatásban	30	geográfus, tanító, általános és középiskolai tanár (földrajz, biológia, történelem, informatika, környezettan, vízügyi mérnök, erdőmérnök, építőmérnök, közgazdász, szőlész-borász mérnök, turizmusmenedzserment)	nem	2018. október–november	Dr. M. Császár Zsuzsanna 7624 Pécs, Ifjúság útja 6. +3672/503-600/24279 cszsuzsa@gamma.ttk.pte.hu
SZTE TTIK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék	A Földrajz Új Világa – számítógép és internet alkalmazása a földrajztanításban (alapítási engedélyszám: 23/132/2015)	30	általános és középiskolai földrajztanárok	igen	2018-19. őszi félév	Dr. Szilassi Péter 6722 Szeged, Egyetem u. 2–6. +36 62 343-368 toto@geo.u-szeged.hu

I=akkreditáció